

СЛОВОВІРНЕ ЗНАЧЕННЯ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ З СКОМПРЕСОВАНИМ КОМПОНЕТОМ

В статті розглядаються теоретичні передумови визначення словотвірного значення складних слів з скомпресованим компонентом, встановлюються словотвірні значення досліджуваних композитів з урахуванням особливостей їх словотвірної структури, виявляються продуктивні семантичні моделі композитів з скомпресованим компонентом.

Ключові слова: словотвірне значення, складний іменник з скомпресованим компонентом, семантична модель

Процес поповнення мови новими словами, які відображають соціально-економічні і політичні зміни в суспільстві, відбувається постійно. Найбільш інтенсивно ці зміни відбуваються на лексичному рівні, так як саме лексика є найбільш рухливою підсистемою, що безпосередньо реагує на зміни мовного оточення. Оскільки нові слова виникають безперервно, не можна говорити про вичерпне дослідження будь-якого аспекту в їх вивченні, тому в руслі загальної спрямованості лінгвістичних досліджень на виявлення закономірностей розвитку і функціонування лексичного складу мови актуальним залишається вивчення структури і семантики нових лексичних одиниць, до яких належать іменники, створені за участю скорочених слів.

Актуальність даного дослідження визначається також появою нових підходів до інтерпретації мовних явищ, зокрема антропоцентричного підходу, в центрі уваги якого є людина, яка бере участь в процесах номінації, категоризації об'єктивної дійсності. Антропоцентризм реалізується у виборі конкурентних способів словотвору при номінації об'єктів реальної дійсності в умовах певного комунікативного акту і знаходить широке відображення в лінгвокреативній діяльності людини. Вибір словотвірно відмічених категорій, на думку Т.І.Вендіної, не є випадковим або ж хаотичним, а має системний характер, дає уявлення про світосприйняття народу [9,27].

В сучасних лінгвістичних розвідках словотвору відводиться значна роль у формуванні мовної картини світу, у вивченні питання категоризації досвіду людини. Про картину світу дозволяють міркувати не стільки окремі слова, скільки принципи групування і класифікації понять, які знаходять формальне вираження в структурі мови [12, 162]. Тому одним з шляхів вирішення цього питання було введення в семантичний та ономазіологічний аналіз словотвірного критерію, який передбачає наявність об'єктивного підґрунтя для виділення різних угруповань слів на основі єдності їх формальної та змістовної структури, яка виражається по суті в словотвірному значенні лексичних одиниць.

Метою даної статті є дослідження словотвірного значення (СЗ) складних іменників німецької мови з скомпресованим компонентом.

Скомпресованим компонентом (СК) в даній роботі вважаються скорочення, які входять до складу композита, і поява яких зумовлена дією такого лінгвістичного явища як компресія. В нашому розумінні компресія позначає процес структурного та змістовного стиску мовних та мовленнєвих одиниць, який зумовлюється структурно-семантичними властивостями даних знаків і виражається у вживанні скорочених форм.

Матеріалом для дослідження слугували складні іменники німецької мови з першим скомпресованим компонентом, відібрані методом вибірки з німецькомовних періодичних видань¹ та одномовних словників. Вибір матеріалу дослідження зумовлений відсутністю в опрацьованій лінгвістичній літературі робіт, пов'язаних з дослідженням семантичного аспекту складних іменників німецької мови з скомпресованим компонентом. Факт існування даних композитів відзначається германістами з 70-роках 20 ст., а появу таких іменників відносять до 40-50-х років минулого сторіччя (в зв'язку з загальним поширенням скорочених слів, напр., SS-Mann, SS-Offizier). Можливість

¹ Корпус іменників представлений лексичними одиницями з журналів „Spiegel“, „Profil“ та газети „Frankfurter Allgemeine“. При цьому були досліджені видання за 1999, 2001, 2002, 2003, всього 15 екземплярів. Так як збір матеріалу розпочався ще 2001 року, корпус на перший погляд не є найактуальнішим. Але вибіркова перевірка з'ясувала, що у сьогоденнішніх «FAZ» та «Spiegel» не має принципових відмінностей в галузі досліджуваних іменників порівняно з 2008 роком, крім факту, що кожен день виникають нові композити з першим скомпресованим компонентом, але нові словотвірні значення та семантичні моделі навряд чи можуть бути зафіксовані. Обсяг корпусу залежить від мети та завдань дослідження, і в цьому сенсі зібраний матеріал є достатнім, щоб зробити певні висновки.

входження скорочень в словотвірні конструкції з утворенням, як правило, справжніх композитів, не викликає жодного сумніву у сучасних дослідників словотвору німецької мови. Однак, як вважає Д. Коблер-Трілль, семантичному аспекту таких словотвірних конструкцій приділялось надто мало уваги [15, 190].

Виявлення словотвірного значення є по суті заключним етапом словотвірного аналізу, першим етапом якого є поділ досліджуваних лексичних одиниць на безпосередні складники. В даному випадку безпосередніми складниками є скомпресований компонент (скорочення) та повнозначний іменник. У якості скомпресованого компонента субстантивних композитів, як було визначено нами, виступають графічно-фонетичні скорочення [4]. Вони охоплюють літерні (*PLZ-Verzeichnis*), літерно-звукові (*BAFl-Leute*), звукові скорочення (*TiSpa-Bilanz*), частковоскорочені слова (*U-Boot-Krieg*) та усічення (*Abo-Werbung*). Скомпресований компонент може відокремлюватися від іншого компоненту композиту пояснюючим дефісом, в лінгвістичній літературі такі композити називаються графічно умовно цільнооформленими [3]. Згідно з класифікацією М.Д. Степанової [13] серед досліджуваних композитів нами було виявлено такі структурні моделі основного компоненту: коренева основа (як німецького, так і запозиченого походження): *CDU-Spitze*, *IT-Team*; безафіксно-похідна основа: *EU-Abkommen*; безафіксно-похідна основа зі зміненим коренем: *EDV-Anlage*; префіксальна основа: *BDO-Mitglieder*, суфіксальна основа: *WTO-Mitgliedschaft*, конфіксальна основа: *Diauvorführung*. У якості основного компоненту виступають також субстантивовані прикметники та дієприкметники: *CDU-Vorsitzender*, *HIV-Infizierte*, основа детермінативного складного слова: *CDU-Spendenaffäre*, *ЦVP-Bundesparteiobmann*, *WIB-Ingenieurberatungsgesellschaft*; основа копулятивного складного слова: *SPD-Ministerpräsident*. Таким чином, досліджувані іменники подібні за своєю структурою до іменників з першим субстантивним компонентом N+N, тому структура досліджуваних одиниць може бути виражена як **R+N** де R позначає скомпресований компонент, а N - іменник, представлений різними структурними моделями.

Проблема словотвірного значення є в словотворі найбільш складною і суперечливою. Визнання СЗ, на думку Л.К.Жаналіної, не зняло питань про його зміст і засоби вираження, місце в ієрархії значень, його функціях і типах [7,62].

В мовознавстві СЗ визнається одним з типів мовного значення і має узагальнений, абстрактний характер, тому що виражає абстрактний зміст тих чи інших семантичних категорій і субкатегорій [2]. Розуміння СЗ як семантичного відношення між похідним та твірним словами, яке виявляється у вигляді різниці між їх лексичними значеннями, приводить деяких лінгвістів до визначення СЗ як притаманного тільки формантній частині похідного слова [2, 36-37]. Інша точка зору на зміст СЗ представлена в роботах [13; 14; 8; 3]: СЗ розуміється як узагальнене семантичне відношення між безпосередніми складниками похідного слова, і є одним з параметрів словотвірної моделі. З точки зору ономасіологічного підходу словотвірне значення трактується як значення, що називає певний тип відношення між ономасіологічним базисом і ономасіологічною ознакою, тобто між двома категоріальними значеннями [9, 99-104]. М.Ф. Алефіренко визначає СЗ як типізоване і семантично значиме відношення мотивуючих і вмотивованих слів, значення, яким відрізняються всі вмотивовані слова даного словотвірного типу від своїх мотивуючих [1, 243].

В найбільш узагальненому виді ознаки СЗ похідного слова зводяться до наступного: СЗ реалізується тільки в межах похідного слова; СЗ має формальну вираженість; СЗ притаманне не окремому слову, а певному словотвірному типу (в цьому полягає принципова відмінність СЗ від лексичного); володіє проміжним характером, знаходиться між лексичним і граматичним значеннями; СЗ виражає класифікуючі та систематизуючі значення; СЗ мають серійний характер; СЗ є одним з параметрів семантичної моделі.

Наведені тлумачення окреслюють особливий статус СЗ для досліджень процесів номінації та категоризації дійсності, оскільки СЗ

- впорядковує і класифікує дійсність, яка в ньому відображається; організовуючи таким чином смисловий простір мови;
- створює стереотипи семантичних класифікацій;
- поєднує новий досвід з старим [1, 243; 6,44].

Слід зауважити, що СЗ похідних слів відмежовують від СЗ складних слів, для чого в науковий обіг було введено поняття "композитне значення" [11,12]. Це пояснюється принциповою відмінністю між афіксальними та складними словами, яка полягає в тому, що в перших встановлюються зв'язки між лексично повнозначною основою і не лексичним формантом, а в композитах встановлюються зв'язки між лексично повнозначними основами, що відображаються на встановленні смислових

відношень між елементами цих одиниць. Зв'язки між компонентами складного слова експліцитно не виражені, це означає, що вони базуються на відношеннях між компонентами складного слова.

Аналіз літератури дозволив нам визначити **словотвірне значення складних слів як типізоване семантично значиме відношення між безпосередніми складниками складного слова**, яким будемо керуватися в нашому дослідженні.

Виявлення словотвірного значення композитів ускладнюється відсутністю показників синтаксичних відношень (порівняно з синтаксичним зворотом), і невираженістю типу зв'язку між першим та другим компонентом. Для виявлення СЗ складних словотвірних одиниць у мовознавстві прийнято застосовувати метод перефраз/перефразування, який полягає в інтерпретації композитів на основі можливих мотивуючих конструкцій, з використанням додаткових семантичних компонентів, що безпосередньо не співвідносяться з основами складних слів. Завдяки перефразуванню спеціальні семантичні відношення між складовими композита експлікуються на рівні речення або словосполучення. За допомогою добору перефраз та виділення у них спільних семантичних множників відбувається класифікація композитів за словотвірними моделями [8; 13; 14].

Наступним кроком встановлення СЗ композитів є врахування синтаксичної семантики його безпосередніх складових, яка проявляється на фоні їх взаємодії. Визначення синтаксичної семантики кожного конститuenta спирається на певні синтаксичні позиції, які займають конституенти композита в мотивуючій конструкції (перифразі) та синтагматичні зв'язки, які вони реалізують. При цьому враховуються функціонально-рольові можливості компонентів композиту, на основі чого встановлюються так звані "семантичні ролі" або "семантичні відмінки" [3;13;14]. В своєму дослідженні ми використовуємо запропоновані в лінгвістичній літературі семантичні відмінки.

За характером смислових зв'язків між скомпресованим та основним компонентом досліджувані складні іменники належать до детермінативного типу словоскладання [13,114]. Модель детермінативного словоскладання характеризується загальною семантичною ознакою конкретизуючої ролі першого компонента по відношенню до другого, який виражає більш широку категорію, до якої належить значення всієї конструкції (перший компонент визначає другий, а другий дає загальну морфологічну і семантико-категоріальну характеристику словотвірної конструкції).

Більшість досліджуваних композитів складають новоутворення, які характеризуються, як правило, високим ступенем контекстної залежності, що пов'язано з особливостями функціонування скорочених слів у тексті та відповідно шляхами входження їх до складу композитів, наприклад: 1) „... *Unter ihrer Leitung hat sich der Nationale Ethikrat mehrheitlich für den Import von embryonalen Stammzellen (ES-Zellen) nach Deutschland ausgesprochen. ... Warum haben Sie als Stammzell-Forschungs-Kritiker einem begrenzten ES-Zell-Import doch zugestimmt?*“ („Spiegel“ 2/2002, с. 144); 2) „...*„Sollten die Fronten so bleiben wie sie sind, werden wir uns am Montag zusammensetzen und über weitere Streiks beraten. ...“*, sagte der Vorsitzende der Gewerkschaft Deutscher Lokomotivführer (GDL), Manfred Schell, am Samstag in Frankfurt. ... GDL-Chef Schell sagte am Samstag: „Wir stellen der Bahn kein Ultimatum....“ (F.A.Z., 10.11.2007, Nr. 262). В першому прикладі композит з СК *ES-Zell-Import* мотивується наявним в тому ж тексті словосполученням *Import von embryonalen Stammzellen (ES-Zellen)*, що дозволяє інтерпретувати композит як „*ES-Zellen werden importiert*“, в термінах відмінкової семантики цей композит має словотвірне значення "Patiens" (mit A wird etwas getan¹). В другому прикладі композит *GDL-Chef* не має наявної мотивуючої конструкції, але завдяки тому, що в попередньому реченні експліковано значення першого скороченого компонента *GDL (Gewerkschaft Deutscher Lokomotivführer)*, який позначає організацію(спілку), перефразою може слугувати словосполучення *Chef von GDL*. Типізоване семантично значиме відношення між компонентами виражається як В gehürt zu А, тобто „Adhdsv“, часткове СЗ « В - керівна посада в А або В – найменування людини, яка займає керівну посаду в А». Якщо ж розглядати композит поза контекстом, виявлення СЗ ускладнюються. Так, композит *SED-Kritik* можна інтерпретувати як „*SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) wird kritisiert*“, так і „*SED ьbt Kritik aus*“ . За допомогою контексту двозначність усувається: „*1957 wurde er wegen seiner SED-Kritik zu vier Jahren Geföngnis verurteilt und ging danach in den Westen*“ („Spiegel“, 1/2001, с.20), отже СЗ іменника *SED-Kritik* є "Patiens" (mit A wird etwas getan - *SED wird kritisiert*).

Механізм узгодження смислів між компонентами композиту, як зазначає О.С.Кубрякова [10,21-22], ґрунтується в розумовомовленнєвій діяльності людини: мовець вбачає в позначуваному зв'язок двох об'єктів, цей зв'язок не отримує спеціальної назви внаслідок самоочевидності для мовця; він складає назви двох об'єктів, щоб назвати новий об'єкт по типу міжпредметних зв'язків. Для

¹ А – перший компонент композиту, В - другий.

слухача той же комплекс узгодження смислів виступає в іншій ролі: називання першого компоненту композита створює певну семантичну вісь до наступного знаку. Так, знак типу *UNO (OOH)* позначає організацію як "об'єднання людей, які спільно реалізують програму або мету і діють на основі певних правил і процедур", і внаслідок цього передбачає «семантичні вісі» (предикати), пов'язані, по-перше, з функціями цієї організації - "створювати, розроблювати, організовувати, приймати і т.д."; по-друге, з відношенням належності до цієї організації як місця праці багатьох людей. Тому композити, першим компонентом яких є *UNO*, можна інтерпретувати таким чином: *UNO-Mission* - "місія, яка організована ООН", *UNO-Umweltprogramm* - "програма(по захисту навколишнього середовища), розроблена ООН", *UNO-Resolution* - "резолуція, яка приймається ООН", *UNO-Berichterstatter* - "кореспондент, який належить до/працює в ООН", *UNO-Waffenkontrolleure* - "контролери зброї, які працюють в ООН / ті, хто контролюють зброю за дорученням ООН". Висока контекстна залежність та екстралінгвістична обумовленість даних лексичних одиниць, з одного боку, ускладнюють адекватне розуміння семантичних відношень між компонентами даних композитів, з другого боку, полегшують його, обумовлюючи, таким чином, своєрідність досліджуваних композитів.

Між безпосередніми складниками досліджуваних композитів встановлюються наступні семантичні відношення (обсяг статті не дозволяє висвітлити всі СЗ досліджуваних іменників, тому представлені лише основні):

1. "Final" В призначено для А:

В – предмет: *LKW-Lampen, WC-Bürste, Autokarte, SS-Uniform*; В – місце: *PC-Arbeitsplatz, Sero-Aannahmestelle, IT-Lehrstellen, FKK-Gelände*; В - прилад, пристрій: *CD-Player, Autolift, EDV-Anlage, UKW-Sender, Bioreaktor*; В – процес, призначений для встановлення А: *AIDS-Test, IQ-Test*.

2. "Agens" А виробляє В:

А – організація, підприємство, В – продукт, вироблений А: *ZDF-Erotik, IBM-Monitor*; В – принципи, розроблені А: *UNO-Umweltprogramm, EU-Prinzipien*; **В виробляє А:** *Autoindustrie, UV-Lampe*;

3. "Possessiv" А володіє В:

А – організація, підприємство, партія, В – місце: *IBM-Forschungslabor, FAG-Zentrale, SPD-Bezirk, ZDF-Hochhaus*; В – предмет: *Stasi-Akten, CDU-Parteibücher, SPD-Plüschbör;*

4. "Instrumental" А є засобом для здійснення В: *S-Bahn-Surfen, Diavortrag*;

5. "Patiens" на А спрямована дія В:

А – організація: *NPD-Verbotsverfahren, EU-Beitritt, NATO-Beitritt, EU-Erweiterung*; А – предмет: *CD-Absatz, Kfz-Versicherung*; А – речовина: *DNA-Untersuchung, ES-Zell-Forschung, DANN-Entwicklung*; А – об'єкт, В – назва людини, яка щось робить з А: *GmbH-Gründer, ZDF-Zuschauer, Kinogänger, Pkw-Fahrer, Lokführer, Autoknacker, Autostopper*;

6. "Kausal" А - причина В: *HIV-Infektion, ABC-Gefahr, Autokrankheit*, В – статус, положення, яке спричинило В: *SS-Sklaven, NS-Zwangsarbeiter*; **В - причина А:** *Aidsrerger, Aidsvirus*.

7. "Lokal" В знаходиться в А:

А – назва держави, союзу, В – орган влади: *US-Behörden, US-Handelsministerium, EU-Finanzverwaltung, US-Kongress, EU-Parlament*; В – фінансові та торгові установи, державні заклади, організації: *US-Firma, EU-Institutionen, US-Zentralbank, DDR-Geschäfte*; В – предмет, який знаходиться в А, походить з А: *Kinoorgel, Autobombe, US-Psychotriller, US-Schiffe*; В – назва людини, яка мешкає в А: *US-Kinder, US-Bürger, EU-Bürger, DDR-Bürger*; В – назва людини, яка займає посаду в А: *EU-Botschafter, DDR-Unteroffizier*; В – позначення сукупності людей, які мешкають в А, походять з А: *US-Bevölkerungsgruppen, US-Gesellschaft, US-Tierschutzgruppen, US-Streitkräfte*;

А – організація, держава, В – дія, яка відбувається в А: *US-Reformen, Gestapo-Methoden*; В – дія, яка відбувається на обмеженому просторі: *Autosex*;

8. "Thematisch" А є темою В: А – галузь знань, навчальний предмет: *BWL-Diplomarbeit, Stab-Unterricht*;

9. "Material" В складається з А: *HTSL-Scheibe, Schokoriegel, Kalidänger*;

10. "Ornativ" В забезпечено А: *HD-Diskette, 3-D-Film, Telekamera*.

11. "Adhäsiv" В належить до А/ є складовою частиною/ членом А:

А – орган влади, організація, партія, підприємство, В – назва людини, яка належить до А: *SPD-Mitglied, NVA-Angehörigen, PDS-Kollege, NRW-Genossen*; В – назва людини, яка займає посаду в А: *SPZ-Pressesprecher, CDU-Umweltfachmann, ZDF-Intendant, DFB-Generaldirektor, AA-Staatsminister*; В – держава, яка належить до А: *EU-Mitgliedstaaten, WWU-Staaten, OPEC-Länder*; В – збірне

позначення людей, які належать до А, займають керівне положення в А, створюють певне об'єднання : *PDS-Partei Vorstand, OeNB-Generalrat; UN-Sicherheitsrat, PDS-Spitze; ЦVP-Eliten, CSU-Kreisen*; А – назва галузі, В – назва людини, яка належить, працює в А: *EDV-Dienstleister, PR-Berater, Immo-Experte, TV-Profi, IT-Manager*;

12. "Etimologativ" А вказує на походження В: А – галузева характеристика, В – предмет, речовина, чие походження зазначено А: *Цкопродукт, Biokost, Bioalkohol, Biomyl Цkowein Цkobett*; В – місце: *Цkohaus, Цkodorf, Bio-Bauernhof, Biokьche*;

13. "Konstitutional" В утворюється з А: *Kinokette, Autoschlange, Autokolonne*,

14. „Temporal“ В – час панування А : *DDR-Zeit, Nazizeit, NS-Zeit* ;

15. „Prozessual“ В – результат діяльності А: *Stasi-Spionage, NASA-Studie, CDU-Spendenaffäre; FPЦ-Widerstand, NS-Verbrechen*; В – документ як результат діяльності А: *FDP-Antrag, EU-Abkommen*; В – форма діяльності А : *SPD-Parteitag, BDI-Steuerkongress, Natomanöver*.

Отже, на основі проведеного словотвірного аналізу нами були виявлені словотвірні значення складних іменників з скомпресованим компонентом, що уможливило об'єднання композитів в словотвірні типи. Належність композитів з СК до певного словотвірного типу визначається, по-перше, їх словотвірною характеристикою (перший компонент – скорочення, другий – іменник; детермінативна модель словоскладання); по-друге, спільністю словотвірного значення. Кожен словотвірний тип характеризується з точки зору продуктивності, тобто його здатності слугувати взірцем для утворення нових слів. Найбільш продуктивними семантичними моделями в межах виділених словотвірних типів є: 1) назва особи (сукупності осіб), які працюють в організації, що належать до організації (позначеній СК) (*ORF-Moderator, PDS-Spitze*); 2) назва особи (сукупності осіб), яка працює і мешкає в державі (СК) (*US-Forscher, DDR-Unteroffizier*); 3) найменування інституцій, організації, що знаходяться, діють на території держави, позначеної СК (*US-Handelsministerium, EU-Parlament*); 4) найменування предмету, призначеного для того, що позначено скомпресованим компонентом (*LKW-Lampe, WC-Reiniger*); 5) найменування місця, яке належить певній організації (позначеній скомпресованою одиницею) (*IBM-Forschungslabor, SPD-Bezirk*); 6) найменування приладів, пристроїв, механізмів, призначених для дії з тим, що позначено СК (*CD-Player, EDV-Anlage*); 7) найменування результатів діяльності організації (СК) (*AA-Warnung, DLV-Entscheidung, SPD-Schulpolitik*); 8) назва дії, яка здійснюється за допомогою того, що позначено скомпресованим компонентом (*Autorennen*).

Таким чином, словоскладання за участю скорочених слів є досить продуктивним способом словотвору, в зв'язку з тим, що практично немає структурних обмежень для входження скороченого слова до складу композиту, є обмеження семантичного порядку. СЗ німецьких субстантивних композитів з СК відзначаються значною різноманітністю, що також сприяє продуктивності даного способу словотвору. В досліджуваних композитах в повній мірі реалізується прагнення мовця до стислості, інформативної насиченості лексичної одиниці; дані композити є прикладом «словотвірно відмічених» конструкцій, в яких відображається лінгвокреативна діяльність людини. Перспективним, на наш погляд, є дослідження словотвірних можливостей скорочених слів, закономірностей сполучуваності компонентів даних композитів; застосування даних словотвірного аналізу при дослідженні участі даних одиниць у формуванні мовної картини світу, тобто встановлення ономазіологічних категорій; розгляд шляхів виникнення даних композитів та дослідження їх функціонування в текстах німецької преси.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики: Монография. - М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
- 2) Васильев Л.М. Современная лексическая семантика :Учеб. пос. для вузов.- М.: Высш. шк., 1990.- 176 с.
- 3) Вашунин В.С. Субстантивные сложные слова в немецком языке. М.: Высшая школа, 1990. – 158 с.
- 4) Вовченко О.О. Структурна характеристика складних іменників з скомпресованим компонентом // Актуальні дослідження іноземних мов і літератур.- Донецьк: ДонНУ, 2003. – С.47-49.
- 5) Вендина Т.И. Словообразование как способ дискретизации универсума. // Вопросы языкознания.- 1999.- №2.- С. 27-49.
- 6) Вендина Т.И. Словообразование как источник реконструкции языкового сознания //Вопросы языкознания.- 2002.- №4.- С. 42-72.
- 7) Жаналина Л.К. О содержании и средствах выражения словообразовательного значения // Филологические науки. - 1992. - № 4. - С. 62-74.

- 8) Земская Е.А. Словообразование как деятельность. М.: Наука, 1992.- 221 с.
- 9) Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова.-М.:Наука,1981.-200с.
- 10) Кубрякова Е.С. Словосложение как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики // Теоретические основы словосложения и вопросы создания сложных лексических единиц. - Пятигорск: ПГПИИЯ, 1988.-С. 3-23.
- 11) Мешков О.Д. Словосложение в современном английском языке: Учеб. пос. для ин-тов и фак-тов иностранно яз.-М.: Высш. шк., 1985.- 187 с.
- 12) Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А.Серебренников, Е.С.Кубрякова, В.И.Постовалова и др.- М.: Наука,1988.-216 с.
- 13) Степанова М.Д., Фляйшер В. Теоретические основы словообразования в немецком языке: Учебное пособие.- М.: Высшая школа, 1984.- 264с.
- 14) Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache.- Тьbingen: Niemeyer , 1998. - 382 S..
- 15) Kobler-Trill D. Das Kurzwort im Deutschen. Eine Untersuchung zu Definition, Typologie und Entwicklung. – Тьbingen: Niemeyer, 1994. - 238 S.

The article deals with the problem of theoretical background for word-formation meaning of compound nouns with a compressed component, the basic word formation meanings of the given compound nouns are viewed. The author pays his attention to the most productive semantic models of the given compound nouns with a compressed component.

Key words: word formation meaning, compound nouns with a compressed component, semantic models

Л.Г. Гажук-Котик

ДИАЛЕКТНА СПЕЦИФІКА ПРОСТИХ ЧИСЛІВНИКІВ БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРОК (лінгвогеографічний аспект)

Стаття продовжує цикл публікацій автора з діалектної словозміни української мови. У лінгвогеографічному плані розглянуто діалектні особливості використання форм простих числівників у буковинських говірках.

Ключові слова: говірка, варіант, діалектна форма, словозміна.

У буковинських говірках прості числівники мають чимало відмінностей як у фонетичному оформленні, так і в системі відмінювання. Опис цих відмінностей в діалектологічному аспекті представляє значний інтерес.

Числівник *о'дин* на досліджуваній території в називному відмінку однини має шість фонетичних варіантів: *о'ден, о'дин, во'ден, jefij'den, j'i'din, o'd'i'єn*. Форма *о'ден* характерна тільки для буковинсько-надпрутських говірок (нас. п. 1-3, 14-15, 19-33, 37-39, 41-46, 48-49, 52-54, 57-58, 60-64, 74, 76-78, 86, 89а-93, 98-99, 101, 104, 111-118, 120-121, 124-125, 130-133, карта №66)¹. У цьому фонетичному варіанті маємо у другому складі голосний [e] на місці нормативного [и], що пояснюється обниженням голосного [и]→[e]. Крім буковинських говірок, ареал цього варіанту продовжується на території сусідніх покутських говірок, а також у Південній Буковині.

Форма *о'дин* у говірках Північної Буковини засвідчується спорадично: і має своє продовження в наддністрянських говірках, а також є нормативною формою сучасної української літературної мови, під впливом якої поширилась маргинально і в буковинських говірках (нас. п. 25, 35-37, 54, 59, 77, 89, 100, там же). Повна відсутність диференціації цього числівника спостерігається у полтавських говірках, де “ця форма функціонує цілком послідовно в усіх населених пунктах, без жодного відхилення” [2,193].

Для гуцульських говірок характерним є фонетичний варіант *о'd'i'єn*, де у другому складі маємо трифтонг [i'є], вимова якого в екскурсії починається з елемента голосного [i], далі змінюється в [и] і завершується обниженням [e] (нас. п. 109-110, 122, 127-129, 134-136, там же). Продовження цього ареалу маємо в гуцульських говірках Косівського та Верховинського районів Івано-Франківської

¹ Тут цифри в тексті позначають нас. п. Буковини за К.Ф.Герман. Атлас українських говірок Північної Буковини. Словозміна. Службові слова. Т.ІІ. – Чернівці: Прут, 1998. - 215 с.